

Terve3

Kpl 2 Terveysten ja sairauksien selitysmalleja eri aikakausina

Kuva: Unsplash.com Joyce McCown

sanoma pro

Kuva: Unsplash.com sean Kong

Terve3

Menneen ajan terveyden ja sairauden selitysmallien ymmärtäminen

Selitysmalleja voidaan yrittää ymmärtää etsimällä vastauksia esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin:

- Miten sairastumista pyrittiin selvittämään?
- Ketkä toimivat parantajina?
- Kenellä oli valta hoitaa sairaita?
- Miten sairautta tutkittiin?
- Millaisia hoitolaitokset tai sairaalat olivat?
- Millaisia potilaiden kokemukset sairauksista ja niiden parantamisesta olivat?
- Mikä vaikutus ympäristöllä oli sairastumiseen ja sairauden hoitamiseen?

sanoma pro

Terveysten ja sairauden selitysmallien aikajana

Terve3

Esihistoriallinen aika

päätyi eri aikoina eri alueilla

- demonologinen sairauskäsitys
- rituaalit ja uhrit

Antiikin aika

800 eaa. – 500 jaa.

- humoraalioppi
- miasmateoria

Keskiaika

500–1500-luvut

- uskonnon ajattelun tuovan apua terveyteen ja sairauteen

Valistuksen aika

1600–1700-luvut

- looginen ajattelu, järki, luonnon-tieteelliset havainnot
- teknologian kehittyminen

Moderni aika

1800–1900-luvut

- spesifi etiologia
- ”yksi syy, yksi sairaus”-ajattelutapa

Nyky aika

2000-luku

- monietiologinen teoria
- yhdellä sairaudella useita syitä

sanoma pro

Terve3

Esihistoriallinen aika

Demonologinen sairauskäsitys

- Sairausten syynä pahojen henkien eli demonien viha.
- Noidat tai shamaanit yrittivät lepyttää henkiolentoja erilaisin rituaalein ja uhrit.
- Vähitellen opittiin käyttämään yrttejä ja muita kasveja lääkinällisiin tarkoituksiin.

sanoma pro

Kuva: Unsplash.com Joshua Newton

Teogeeninen sairauskäsitys

- Sairaudet olivat synnin palkka tai jumalan ennalta määräämä kohtalo.
- Parannuskeinoja olivat rukoilu ja katumus.
- Apuun saatettiin kutsua pappi.
- Vakavasti sairaat karkotettiin yhteisön ulkopuolelle (sairauden stigma).

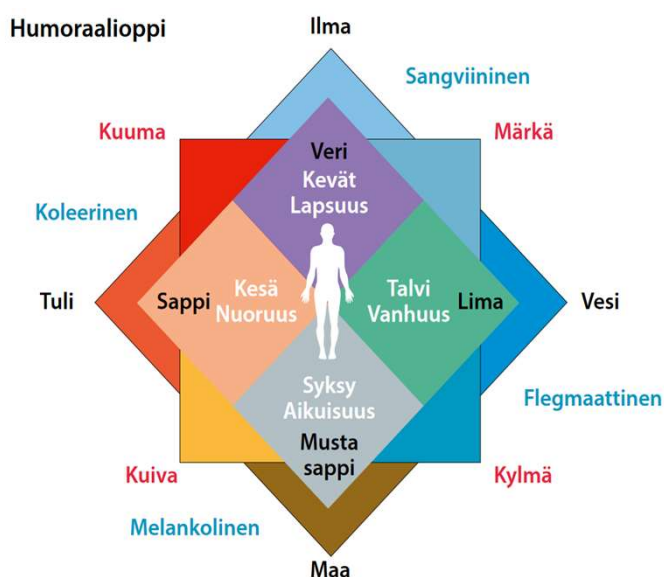
Kuva: Unsplash.com/Josh Applegate

Terve3

sanoma pro

Humoraalioppi – terveys perustui ruumiinnesteiden tasapainoon

Terve3

- Sairauden aiheutti ruumiinnesteiden epätasapaino
- Ruumiinnesteitä oli veri, lima, keltainen sappi ja musta sappi.
- Hoidon tavoitteena oli palauttaa kehon nesteiden tasapaino, esim. poistamalla "pahaa verta".
- Hoitokeinot olivat usein mielivaltaisia ja jopa vaarallisia.
- Humoraalioppi oli vallalla yli 2 000 vuotta.
- Vähitellen se muuttui yhä monimutkaisemmaksi ja siihen lisättiin muita elementtejä.

sanoma pro

Terve 3

Miasmateoria

- Kulkutautien syynä uskottiin olevan pahanhajuinen ilma eli **miasma**, joka levisi tuulten ja sumun mukana.
- Miasman arveltiin olevan peräisin seisovasta vedestä, mätänevistä jätteistä ja ulosteista.
- Sairauksia ehkäistiin suojautumalla pahoilta hajuilta.
- Esim. ruttolääkäreillä oli suojanaan nilkkoihin asti ulottuva kaapu ja linnun päätä muistuttava päähine. Pitkän nokan sisällä oli etikkaan ja hajusteisiin kastettu sieni, jonka uskottiin torjuvan miasmaa.

Kuva: Unsplash.com Peter Kvetny

sanoma pro

Antiikin aikana heräsi kiinnostus siihen, miten ympäristö vaikuttaa terveyteen

Kuva: Unplash.com Marco De Hevia

Terve 3

Kuva: Unsplash.com K.Mitch Hodge

- Mikrobin yhteyttä tarttuviin tauteihin ei tunnettu, mutta puhtaan veden ja raikkaan ilman ihannointi kuitenkin ehkäisi sairauksia.
- Roomalaiset viettivät aikaa kylpylöissä ja rakensivat valtavia vesijohtojärjestelmiä, **akvedukteja**, puhtaan veden saannin turvaamiseksi.

sanoma pro

Keskiajan lääketiede oli sekoitus uskontoa, yrtilääkintää, astrologiaa ja rituaaleja

- Rukoilemalla pyydettiin parannusta jumalta tai uskonsa vuoksi kuolleilta pyhimyksiltä.
- Pyhimysten jäännöksillä uskottiin olevan parantavia voimia.
- Munkki- ja nunnaluostareissa harjoitettiin yrtilääkintää ja alkeellista sairaalatoimintaa sekä kirjoitettiin terveysoppaita.
- Hoidot perustuivat usein humoraalioppeihin.

Kuva: Gabriella Clare Marino

Terve3

sanoma pro

Valistuksen aika – lääketiede ja luonnontieteet kehittyvät

- Usko humoraalioppiin alkoi horjua, ja uskonnollisiin näkemyksiin terveydestä suhtauduttiin kriittisesti.
- Ruumiinavaukset lisäsivät anatomian ja fysiologian tuntemusta.
- Mikroskoopin keksiminen ja käyttöönotto herättivät vähitellen ajatuksen mikrobien ja tautien välisestä yhteydestä.
- Isorokkorokotus otettiin käyttöön.

Terve3

Kuva: Unsplash.com Wendy Scofield

sanoma pro

Spesifi etiologia – yksi syy, yksi sairaus

Näkemystä tukivat

- tartunttautien yleisyys
- ruumiinavauksissa saadut havainnot
- solubiologian kehittyminen
- mikrobien saastuttaman juomaveden osoittautuminen laajojen koleraepidemioiden aiheuttajaksi.

Ymmärrettiin hygienian tärkeys tautien ehkäisyssä

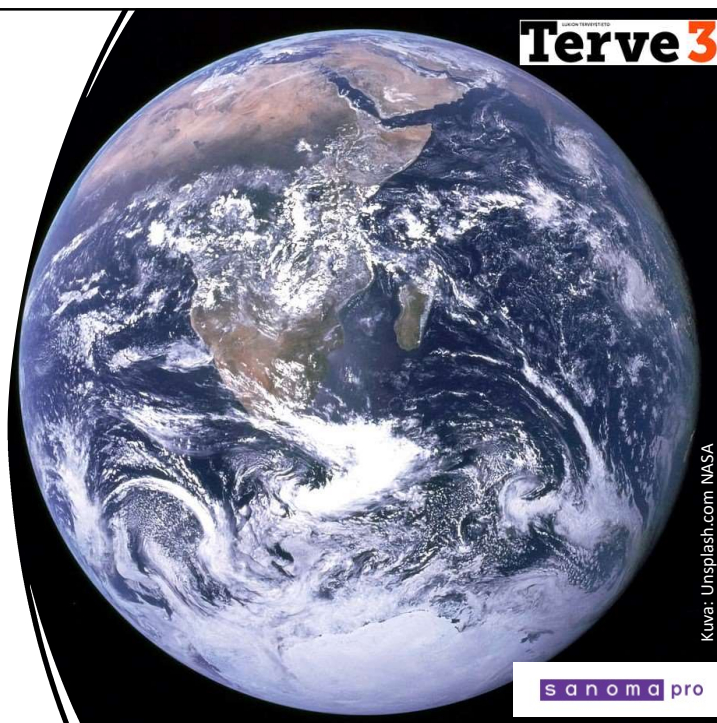
- parannettiin sanitaatiota
- kehitettiin kaupunkien vesi- ja jätehuoltoa
- säädettiin hygieniää ja ympäristöä koskevia lakeja

Kuva: Unsplash.com National Cancer Institute

Nyky aika – monietiologinen teoria ja One Health -ajattelu

- Kun elintapataudit yleistyivät, oivallettiin, että yhdellä sairaudella saattaakin olla useita syitä.
- Monien sairauksien, kuten sydän- ja verisuonitautien sekä diabeteksen, syntyyn vaikuttavat monet eri tekijät.
- Nykyinen terveyskäsitelmä sisältää One Health -ajattelua.
- Ihmisten terveys, eläinten terveys ja ympäristön terveys ovat sidoksissa toisiinsa.

Kuva: Unsplash.com NASA